

Tóth Péter András

NÉMETORSZÁG MEGÍTÉLÉSE ANTANT ÉS AMERIKAI KÖRÖKBEN

A tanulmány a legfontosabb, leginkább figyelemreméltó angol amerikai és francia, Németországgal és a központi hatalmak közötti együttműködéssel kapcsolatos elemzések, nyilatkozatok rendszerbe foglalására tesz kísérletet. Az elemzések tárgyalása előtt fontosnak tartjuk néhány szóban ismertetni 1914-1915 fordulójának nagy horderejű eseményeit.

Az állóháború beállta után mindkét oldalon tanácstalanság volt érzékelhető a további hadműveleteket illetően. Német oldalon a Monarchia szerbektől és az oroszoktól elszenvedett vereségei nagy aggodalmat keltek, katonai körökben több alkalommal is elhangzott az a megállapítás, amely szerint „egy hullához vannak odabéklyózva.”¹ Ennek ellenére már 1915 elejétől kezdve sikeres hadműveleteket vezettek együtt, amelyek a keleti hadszíntér stabilizálásához, majd ősszel Szerbia elfoglalásához egyaránt hozzájárultak.

Az **antanthatalmak** körében tanácstalanság volt érzékelhető, majd a továbbiakban az angol és a francia vezetés egyre inkább két táborra szakadt. A katonai vezetők, élükön a francia főparancsnokkal, Joffre marsallal – a német vezérkari főnökhöz, Erich Falkenhaynhoz hasonlóan – anyagcsatának tekintették a háborút és ezt a nyugati hadszíntéren akarták megnyerni. A politikusok között azonban a hadiesemények értékelése megoszlást hozott. David Lloyd George-ot, Nagy Britannia pénzügyminiszterét, majd később miniszterelnökét, aggodalommal töltötték el az állóháború veszteségei, ezért más hadszíntereken (Balkán-félsziget, Olaszország, Törökország) kívánta gyengíteni a központi hatalmakat,

¹ *Holmes, Richard: Az I. világháború. A béklyók lerázása. 149. In: Uő. (szerk.): A háborúk világtörténete. Katonai újítások, amelyek megváltoztatták a történelem menetét. Budapest, Corvina, 1992.*

ahogy ő fogalmazott: leválasztani a szövetségeseiket. Lloyd George mellett Nagy-Britanniában Horatio Kitchener hadügyminiszter és Winston Churchill álltak ki a javaslat mellett, Franciaországban pedig Poincaré elnök mellett Aristide Briand igazságügy-miniszter biztosította azt támogatásáról.² Ezek az elképzelések már 1915 tavaszán-nyarán megbuktak a Gallipoli félszigeten, így a tervezett balkáni antant-offenzíva lekerült a napirendről. Egyértelművé vált ugyanis, hogy a támadók más hadszíntereken – a németnél gyengébben felszerelt és kiképzett haderő ellen – sem érhetnek el sikert.

Nagy-Britannia már a háború kezdetén sem bizonyult annyira derűlátónak, mint a francia vagy a német hadvezetés, William Robertson tábornok nem mulasztotta el kiemelni a szárazföldi haderő gyengeségeit az önéletrajzában. Nagy-Britanniában elsősorban Németország kiéheztetésétől várták az antant győzelmét, a nyugati hadszíntér hadműveleteiben egy 200 000 fős expedíciós haderő részvételével számoltak. Ennek tükrében világos, hogy Robertson miért említette a szárazföldi erők kis létszámát.³ A többi nagyhatalomhoz viszonyítva, kis létszámú expedíciós haderő ugyanis csak a francia, valamint az orosz hadtervek teljes sikere esetén volt elegendő. A háború elhúzódásával a szigetországban is világossá vált, hogy modern tömeghadseregre van szükség a nyugati hadszíntéren, ezért 1915-ben bevezették a hadkötelezettséget. Ezzel egy időben a bíráló hangok is megjelentek. Robertson tábornok úgy látta, hogy a hadkötelezettség még korántsem jelentett megoldást, mivel nem voltak kidolgozott tervek az „embertömegek használatára.”⁴ Folytatva e gondolatmenetet, megemlítette, hogy az egyes kormánytagok között sem volt összhang. Kitchener ugyanis 70 hadosztály kiállítását, míg Lloyd George 100 hadosztály felszerelését rendelte el. A kelet-nyugati vitára utalt, amikor egy jelentős német átcsoportosításhoz szükséges időt három-négy hétben adta meg.⁵

A központi hatalmakról alkotott angol vélemények szintén a már fentebb említett vita keretében álltak össze. A hadihelyzet mellett a központi hatalmakat is eltérően ítélte meg Lloyd George, Churchill és a tábornoki kar nagy része. Nagy-Britannia vezető tábornokai (Robertson mellett John French és Douglas Haig) szerint Németország legyőzése automatikusan a háború végét jelentette volna, mivel szinte a kezdetektől fogva kialakult az alá-fölérendeltségi viszony közte és szövetségesei között.

Lloyd George már az állóháború beállta után néhány hónappal sem rejtette véka

² *Galántai József*: Az I. világháború. Budapest, Korona, 2001. 255

³ *Robertson, William*: Soldiers and Statesmen 1914 – 1918. Vol I.-II. London, Cassel, 1926. I. köt. 40.

⁴ The Military Correspondence of Field Marshall Sir William Robertson Chef of the Imperial General Staff December 1915 – February 1918. London, 1989. London, Bodley Head, 1989. 25.

⁵ Uo.

alá azon véleményét, hogy a nyugati hadszíntér helyett más frontokon kell kivívni a döntő győzelmet. Már 1914 végén aggodalmának adott hangot, hogy az antant nem tulajdonít kellő jelentőséget a Balkán-félszigetnek, annak ellenére, hogy a másik oldalon már tisztában voltak annak fontosságával.⁶ A hónap elején íródott memorandumában részletesen elemezte a nyugati front 1914-es eseményeit.⁷ Szilárdan meg volt győződve arról, hogy ezen az arcvonalon óriási áldozatok árán sem lehetséges komolyabb áttörést elérni. A sikertelenség fő okát az arcvonal rövidségében látta. Biztos volt benne, hogy „az ellenség jóval kedvezőtlenebb helyzetben lenne, ha nyílt téren harcra lehetne kényszeríteni.”⁸ Lloyd George-nak az Osztrák–Magyar Monarchia leválasztásáról szóló tervei kétségkívül jól hangoztak, de éppen az ellenkezője volt rájuk igaz, mint Haig és Robertson elgondolásaira. Nevezetesen, hogy Németország egymaga is harc képes lehet a Monarchia nélkül, a Monarchia viszont bizonyosan nem lehet katonai tényező Németország nélkül.

A két tábornok 1917. június 20-án egy-egy memorandumban foglalta össze érvrendszerét.⁹ Robertson kétségbe vonta, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia a bomlás jeleit mutatná, s rávilágított, hogy az olasz hadszíntéren is közel egyenlők voltak a szembenálló felek veszteségei. Kiemelte, hogy Németország a háborúban mindig megsegítette a Monarchiát, ha arra szükség volt, mi több, a közös hadműveletek a legtöbbször az ő győzelmükkel végződtek.¹⁰ A nyugati front jelentőségét és elsőségét abban látta, hogy az akadályozta meg a német hadsereget abban, hogy az olasz vagy az orosz hadszíntéren döntő rohamot indítson, ugyanakkor ott sem volt képes kivívni a döntő győzelmet. A nyugat felől indított támadásoknak mindkét tábornok kiemelt fontosságot tulajdonított. Azzal érveltek, hogy az orosz haderő is számított a brit támadásra és arra, hogy ez által kétfrontos harcra kényszeríthetik Németországot.¹¹ Ehhez járult még az a nagy előny, hogy a központi hatalmak sokkal korábban át tudták csoportosítani erőiket, mint ahogy a brit, francia csapatok és felszerelésük a kijelölt célterületekre (Balkán-félsziget, olasz hadszíntér) érkezhettek volna. John Hartman Morgan tábornok is erre a következtetésre jutott: „Amíg mi tíz embert csoportosíthattunk volna át, ők tizenötöt, ráadásul gyorsabban is.”¹²

⁶ *Spender, Harold*: The Prime Minister. New York, George H. Doran, 183 – 184.

⁷ Szövegét l.: *Memoirs of David Lloyd George*. Vol. I-VI. London, Ivor Nicholson and Wattson, London, 1933 -1936. I. köt. 369 – 380.

⁸ Uo. 371.

⁹ Szövegüket l.: *War Memoirs of David Lloyd George* IV. köt., 2430 – 2434., valamint 2435 – 2438.

¹⁰ Uo. 2431.

¹¹ Uo. 2433.

¹² *Morgan, John Hartman*: The Man Who Didn't Win the War. An Exposure of Lloyd Georgism. London, The National Review Office, 1923. 33.

Lerövidítve és kis mértékben leegyszerűsítve, úgy lehetne összefoglalni, hogy amíg a miniszterelnök elgondolásai jobban megfelelték a brit birodalmi érdekeknek, addig a katonai vezetők haditervei Nagy Britannia és egyúttal az Egyesült Államok alapvető biztonságpolitikai érdekeit tartották szem előtt. (tudniillik, hogy Németország semmilyen körülmények között ne legyen atlanti hatalom – T. P. A.), s minden, a nyugati hadszíntéren kívül indított támadás, éppen a központi hatalmak közötti jó együttműködés miatt, eleve kudarcra volt ítélve. Morgan felismerte, hogy az antant országai jelentős fölényük ellenére sem tudták magukhoz ragadni a hadászati kezdeményezést. Úgy ítélte meg, hogy egy tudatos – a nyugati hadszíntér döntő fontosságát mindvégig szem előtt tartó – stratégia és az antant országai közötti olajozott együttműködés, a háború korábbi, számukra győzelmes befejezését tette volna lehetővé.¹³

A brit étékelések szembetűnő sajátossága, hogy a vitában szembenálló felek Németország szervezőképességét és helyzetfelismerő képességét egyaránt kiemelték. A hadi helyzet tükrében világossá válik, hogy a tábornokok érvei szilárdabbnak bizonyultak. Németországban ugyanis nem értékelték egyértelmű sikerként a balkáni hadműveleteket, mondván, hogy azok a nyugati hadszíntérről vontak el erőket.

Az **Egyesült Államok** az ellenségeskedés nagyobb részében semleges volt, csak 1917 áprilisának elején lépett be a világháborúba. A semlegesség időszaka nem jelentette azonban azt, hogy Európa eseményeit figyelmen kívül hagyták volna. Az amerikai vélemények ismertetésekor a háború kitorésétől számítva, vissza kell ugrani négy évet. Alfred Thayer Mahan admirális 1910-ben íródott elemzésében arra a megállapításra jutott, hogy a központi hatalmak a francia-orosz harapófogó ellenére, jobb együttműködésüknek köszönhetően, jó esélyekkel vehettek részt egy esetleges háborúban. Az Osztrák–Magyar Monarchia és Németország szövetségét sokkal szilárdabbnak tartotta, mint az angol-francia és az angol-orosz megegyezéseket. Nézete szerint a Monarchiának a német szövetség volt az egyetlen lehetősége, s így ezer szállal kötődött Németországhoz. Mahan kiemelte, hogy már a világháború előestéjére kialakult az alá-fölérendeltségi viszony a két nagyhatalom között, természetesen Németország javára. Találó példával élve úgy jellemezte kapcsolatukat: „ahogy a Hold kering a Föld körül.”¹⁴ Az volt a végkövetkeztetése, hogy lényegében Németország egyetlen stratégiai szövetségese, tehát nagyon nehéz vagy lehetetlen ezt a szövetséget megbontani. Ami az Osztrák–Magyar Monarchiát illeti, Mahan elismerte katonai gyengeségeit, és működési zavaraival is tisztában volt, de úgy látta, hogy a kedvező geopolitikai környezet révén mindketten sokat profitáltak. Ezt támadásban és védeke-

¹³ *Uo.* 36.

¹⁴ Mahan, Alfred Thayer: *The Interest of America in International Conditions*. London, Sampson Low-Martsson, 1910. 43.

zésben egyaránt kamatoztatni tudták, mivel átcsoportosítási lehetőségeik sokkal jobbak voltak az antanthatalmakénál.¹⁵

Ez a megközelítés a világháború kitörését és az Egyesült Államok hadba lépését követően sem változott. Az amerikai diplomaták – élükön James Wattson Gerard berlini nagykövettel – „Monarchia Németország vazallusa”¹⁶ és hasonló megállapításaiban a korábbi elemzések köszöntek vissza. A nyomtatott sajtó is hasonló hangvételben cikkezett, nagy teret szentelve a központi hatalmak közötti egység gyors megteremtésének. A Washington Post egy 1916. február elején íródott cikkében az olvasható, hogy Németország jó helyzetben volt, ami a katonai tervezést illeti, mert lényegében csak saját magával kellett egyeztetnie, míg az antant oldalán mindennaposak voltak a viták.¹⁷

A semlegesség éveiben a katonai felkészülés az Egyesült Államok egyik legnépszerűbb vitatémája lett, s az e témában publikáló szerzők többsége a központi hatalmakról is véleményt formált. A felkészülési mozgalom (Preparedness Movement) szerzőit és szimpatizánsait már a 19. század utolsó harmadától kezdve aggodalommal töltötte el az Egyesült Államok haderejének a nagyhatalmakhoz viszonyított nagymérvű lemaradása. Kezdetben egyes katonai szakírók és nyugalmazott katonák alkották e tömörülést, a szervezet történetében az I. világháború kitörése jelentette a fordulópontot, amikor már Woodrow Wilson elnök szűkebb környezetében is voltak támogatóik. A haderőfejlesztés témájában publikáló és előadó szerzők közül többen is részletesen tárgyalták a világháborúban szembenálló országok haderejét.

Németországot illetően Eric Knoeppel állt elő a leginkább figyelemre méltó gondolatokkal. Knoeppel a német ipar- és hadtörténetet egyaránt részletes vizsgálatnak vetette alá. A katonapolitikát illetően ő is a központi hatalmak közötti szoros együttműködést ítélte a legfontosabbnak. Mahannel összhangban úgy látta, hogy Németország vezető szerepe már az ellenségeskedés kezdetétől fogva világos volt, ugyanakkor az irányítás mellett szövetségeseit motiválni is tudta. Knoeppel szerint az Északi-tengertől Kis-Ázsiáig egy jól működő szövetség jött létre a jó szervező és ambiciózus Németország vezetése alatt. A hadban álló felek helyzetének elemzése után a központi hatalmak helyzetét lényegesen kedvezőbbnek ítélte. Franciaország északkeleti területeinek elfoglalásával megszerezték az ország szén- és vaskészletének jelentős részét, míg keleti irányú terjeszkedésükkel szintén értékes területekhez jutottak.¹⁸

¹⁵ Uo. 46.

¹⁶ *Wattson, Gerard, James: Face to Face with Kaiserism.* New York, George H. Doran, 1918. 196.

¹⁷ The Washington Post, 1915. február 28.

¹⁸ *Knoeppel, C. Eric: Industrial Preparedness.* New York, The Engineering Magazine, 1916. 23-24.

Az iparnak a századforduló korabeli fejlődését emelte ki, majd a világháború idején már a hadiiparra helyezte a hangsúlyt. Találó és helyes azon megállapítása, amely szerint sok angol, amerikai vagy egyéb, nem német találmány német kutatómunkának köszönhetően fejlődhetett tovább. A repülőgép mellett a géppuskát, a tengeralattjárót, a telefont és a rádiót emelte ki. Ezeket a jól kifejlesztett találmányokat a továbbiakban a haderők szolgálatába állították. A telefontalálommal kapcsolatban Knoeppel véleménye szerint a németek rendezett visszavonulásaiban is nagy szerepet játszott, hogy a védelmi rendszereket szinte mindenütt kellő mennyiségű telefontalálommal szerelték fel, így a német csapatok gyorsaságuknak és szervezettségüknek köszönhetően a legkritikább esetben hagytak hátra fegyvereket vagy municiót.

Ettől a megközelítéstől a katonai vezetők sem tértek el. Az expedíciós haderő főparancsnoka, John Joseph Pershing véleménye szerint Németország hadserege már a XIX. század utolsó harmada óta a legerősebb volt Európában. Ugyancsak élen járt a hadiipari termelés megszervezésében, valamint a hadtudományok oktatásában.¹⁹ Az a helyzet állt elő, hogy Upton, Wagner és a többi szakíró példái – Németország és Japán – a XX. század kezdetére politikai értelemben már egyre inkább szalonképtelenek lettek, miközben a két ország haderejéről szóló elemzések helyesek voltak. A későbbiekben sem tudtak más hadsereget kiemelni. Jól példázza ezt John Joseph Pershing 1931-ben megjelent önéletrajza. Úgy tartotta, hogy az 1871-től 1914-ig terjedő időszakban Németország volt Európa vezető katonai hatalma, hadserege pedig a legjobb volt a világon. A következő bekezdésben azonnal a Lusitania elsüllyesztésének gyalázatos voltát emelte ki, amelyet a militarista agresszor, Németország követett el.

Az ellentmondás abban rejlett, hogy az amerikai katonai gondolkodás nagyjai a Lusitania elsüllyesztése előtt és azt követően egyaránt a német haderőt tekintették etalonnak. Pershing a gőzös elsüllyesztésének kihangsúlyozásával próbálta szalonképtelenné tenni Németországot, ám ez nem változtatott azon, hogy ő is a német hadsereget vette alapul. Összegzésképpen azt lehet tehát elmondani, hogy Németország egyre inkább vetélytárs, majd biztonságpolitikai kockázat, majd a Lusitania elsüllyesztésétől kezdve már sokak szemében ellenségkép lett, ám ennek ellenére haderejének megítélését illetően semmi nem változott. A világháború elhúzódásával még aktuálisabbá váltak a pozitív értékelések, mivel addigra már szilárd egység jött létre Németország és az Osztrák–Magyar Monarchia között. Két, demográfiaiilag jó helyzetben lévő nagyhatalom egy előnyös geopolitikai környezetben az antant országainál jobb együttműködésre volt képes a jó szervező és ambiciózus Németország vezetése alatt.

¹⁹ *Pershing, John Joseph: My Experiences in the World War, Vol. I-II.* New York, Frederick A. Stokes, 1931. I. köt., 4.

Említésre méltó, hogy egy katonai ügyekben kevésbé járatos politikus, William Howard Taft, volt elnök, német hadseregről megfogalmazott véleménye egybecsengett a katonai vezetőkével. Taft szerint Németország még távolról sem volt kimerülve 1917 nyarán. Kihangsúlyozta, hogy a porosz hadsereg már az 1870-ben vívott porosz-francia háború idején is egy olajozottan működő gépezet volt, majd a német haderő az azóta eltelt idő alatt folyamatosan erősödött.²⁰

A francia haderővel kapcsolatban meg kell említeni, hogy a korabeli szerzők részéről kevés figyelmet kapott. Joggal merül fel a kérdés a miérettel illetően, hiszen jól képzett és jól felépített volt, sikeres védelmi harcokat vívott, mi több, az antanthatalmak közül a háború fő terhét viselte. Mahan meg sem említette, csupán annyit írt, hogy az angol flotta és a német hadsereg lesz a századelő és egy esetleges háború, két legfontosabb tényezője, minden más csak másodlagos fontossággal bírt.²¹ Más szerzők szenteltek némi figyelmet a francia haderőnek, ám rendszertelenül és ritkán került szóba. Nem születtek olyan – általában méltató hangnemű – elemzések, mint Németország fegyveres erőit illetően. Tény, hogy a francia hadsereg 1870-ben nagy vereséget szenvedett a porosz csapatoktól, ám ennek ellenére sem lehetett gyengének vagy képzetlennek nevezni. A hátralévő 44 évben az élbolyban maradás érdekében további erőfeszítéseket tett. Látszólag jobb lett volna rá hivatkozni, hiszen Franciaország alkotmányos berendezkedése az Egyesült Államokéhoz sokkal közelebb volt, így nem állt volna fenn az ellentmondás, ami Németországot illetően szinte minden alkalommal felmerült. Az 1870-es francia vereség fő oka viszont a szervezetlenség volt, megfordítva: a porosz haderő győzelmét a jó szervezésnek köszönhette.

A felkészülési mozgalom több ismert alakja is ezt tartotta a legfontosabbnak. Az Egyesült Államok elnöki tisztét 1901-től 1909-ig betöltő Theodore Roosevelt értékelése szerint Németország nem is tehetett mást. Nagyrészt a francia-orosz harapófogó miatt kényszerült arra, hogy hadiiparát és fegyveres erőit a lehető legjobb határfokon tartsa.²² House ezredes is úgy vélekedett, hogy a német sikerek a kiváló szervezettségben rejlettek. Kiemelte, hogy az angol és a francia hadsereg sem maradt el semmiben a némettől, ellátásuk pedig sokkal jobb volt.²³ Az antanthatalmak közötti együttműködés hiánya azonban több alkalommal megbosszulta magát. Azt lehet tehát elmondani, hogy a teoretikusok módszeresen túlbecsülték

²⁰ William Howard Taft on America's Decision to go to war. <http://www.firstworldwar.com/source/taftonwar.htm>(2015. 04.08.)

²¹ Mahan (1910): 68.

²² Morrison, E. Elting, Blum, John Morton, Chandler, D. Alfred, Rice, Sylvia (ed.): The Letters of Theodore Roosevelt. I–VIII. köt. Cambridge (Mass.), Harvard University Press, 1954. VIII. 873.

²³ Seymour Charles (ed.): The Intimate Papers of Colonel House. Vol. I–IV. London, Ernest Benn Limited, 1926 – 1928. III. köt., 345.

a francia hadsereg 1870-es vereségét, és az azt követő időszak figyelmen kívül hagyása mindenképpen hiba volt.

Reilly európai helyzetértékelése azonban helyesnek bizonyult, mivel úgy látta, hogy a hadászati kezdeményezés az antanthatalmak jelentős nyersanyagbeli és gazdasági fölénye ellenére még 1916 elején is Németország kezében volt. Előbbi hátrányt véleménye szerint jobb készültségével tudta ledolgozni, amint Reilly fogalmazott: „békeidőben megtette a szükséges előkészületeket.” Általánosságban is ezt tartotta a legfontosabbnak, s azzal egészítette ki, hogy „a hadisiker egységet követel a néptől, valamint azt, hogy szilárdan higgyen az ügyben.”²⁴

Más elemzésekben is azt emelték ki, hogy a modern haderőhöz a jól szervezett hátországon keresztül vezetett az út. A nitrogéntermelés növelésére és – háború esetén – külső forrásoktól függetlenné tételére irányuló javaslat jól példázta ezt. A Képviselőház Hadügyi Bizottságának meghallgatásán Frank Sherman Washburn kémikus nyomatékosította, hogy kulcsfontosságú volt a mezőgazdasági termelésben és a termésátlagok növelésében. Szinte sorsszerű, hogy Washburn is Németországot említette példaként. Amint fogalmazott, a független nitrogéntermelésnek jelentős mértékben hozzájárult ahhoz, hogy a szoros blokád ellenére nem roppant össze. Az ország hadiipari termelésével kapcsolatban megjegyezte, hogy a stratégiai fontosságú nitrogént cseppfolyósítással önellátó módon a levegőből állította elő, mivel Nagy-Britannia blokádja miatt Chiléből nem tudta a robbanóanyagok gyártásához szükséges salétromot behozni.²⁵

Josephus Daniels, a Wilson kormány tengerészeti minisztere, a világháború eseményeire kivetítve azt állapította meg, hogy az igazán nagy felismerések az ellenségesség elhúzódása után születtek meg. Véleménye szerint Nagy-Britannia a háború elhúzódását követően ráébredt, hogy a hadiipar fedezetére elkülönített hatalmas összegek szinte semmit nem értek, amíg a teljes termelést nem rendelték egy mindent összefogó szervezet irányítása alá. Lloyd George hadiipari miniszterre történő kinevezését említette példaként, majd azt, hogy annak nyomán Franciaországban is hasonló, a termelést összefogó intézmény született. A valódi okokat abban látta, hogy „Németországban a felkészülés és a tudomány hosszú évek óta össze voltak házasítva.” Országá számára is ezt tartotta a legfontosabbnak: „Ha valódi felkészülést akarunk ebben az országban, akkor minden gyárnak képesnek és késznek kell lennie valamely lőszer gyártására.”²⁶

²⁴ *Reilly, J. Henry*: Why Preparedness. The Observations of an American Army Officer in Europe 1914-1915. Chicago, Daughaday and Co., 1916. 396.

²⁵ Increasing the Efficiency of the Military Establishment. 64th Congress, 1st Session Report No. 297. 11.

²⁶ *Daniels, Josephus*: The Significance of Naval Preparedness. In: The Annals of the American Academy of Political and Social Science, 66. évf. 1916. július. Philadelphia, 1916. 147 – 157. 158.

A semlegesség időszakában – Nagy Britanniához hasonlóan – az Egyesült Államokban is széles körben tartotta magát az a nézet, amely szerint Németország már a 19. század utolsó harmadától kezdve jó szervezőképességről tett tanúbizonyságot és a világháború elhúzódása utáni sikerei is ennek voltak betudhatók.

A hadba lépést követően az amerikai expedíciós haderő vezetését John Joseph Pershing tábornokra bízta, aki a kevés, modernebb harci tapasztalatokkal bíró tábornokok egyike volt. Pershing Európába érkezését követően nem sokkal Washington értésére adta, hogy egy legkevesebb egymillió fős amerikai haderőre van szükség a győzelem kivívásához. A továbbiakban részletesen beszámolt Baker hadügyminiszternek az európai fejleményekről. Az 1917-es évben szinte csak nyugtalanító híreket közölt. Pershing már a Kerenszkij-offenzíva júliusi bukását követően kész tényként kezelte Oroszországnak a háborúból való kiesését. Ehhez járult még az olasz hadseregnek az osztrák–magyar – német haderőtől elszenvedett caporettói veresége.²⁷ A háború kimenetelét attól tette függővé, hogy az Egyesült Államoknak sikerül-e a német támadás előtt az expedíciós haderőt Franciaországba hajózni.

Peyton Convay March tábornok, a későbbi vezérkari főnök is erősnek látta a német hadsereget. Németország kedvező demográfiai viszonyait emelte ki, s véleménye szerint ehhez járult még, hogy a nagy csatákban a német hadsereg vesztesége mindig kevesebb volt az antanthatalmakénál.²⁸ A Schlieffen terv bukását leegyszerűsítő módon a vezérkari főnök, Helmuth von Moltke határozatlanságával magyarázta. Az erőviszonyok tehát 1917 nyarától kezdve – mindkét tábornok szerint – egyértelműen a németek számára voltak kedvezőek. Fontos kiemelni, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia hadseregét sem látták kimerülni. Véleményük szerint 1917 második felében vívott harcaik – különösen az olasz hadsereg összeomlását eredményező caporettói csata – nagymértékben hozzájárultak a nyugati hadszíntéren lévő antantcsapatok nehéz helyzetéhez.

Edward Mandell House, Wilson elnök tanácsadója és egyik legfőbb bizalmasa kifejtette, hogy a német hadsereg sikerei a hadvezetés kiváló szervezettségében rejlettek.²⁹ House, Pershing tábornokkal összhangban, az antanthadseregek közötti együttműködés hiányára is felhívta a figyelmet, s ezzel függ össze, hogy ő is kizárólag a szövetséges hadműveletek jobb összehangolásával tartotta elérhetőnek a győzelmet, amint fogalmazott, „csak jobb csapatmunkával lehet megnyerni a háborút.”³⁰

²⁷ *Pershing, John Joseph: My Experiences in the World War. Vol. I-II. New York, Frederick A. Stokes. 1931. I. köt. 207.*

²⁸ *March, Peyton Convay: The Nation at War. Doubleday, Doran & Co. 1932. 293.*

²⁹ House, III. köt., 309.

³⁰ Uo.

Az amerikai tábornokok érvelésével kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy az Egyesült Államok erőfeszítéseinek, valamint a hadi helyzet antant és saját szemszögből való súlyosságának kihangsúlyozása egyaránt érdekükben állt. Nem lehet azonban elvitatni, hogy angol, francia és amerikai körökben egyaránt aggodalmakat szült az a tény, hogy Németország – időlegesen – képes volt az európai háborút egyfrontossá alakítani.

A francia véleményekre nagy hatással voltak a világháború kezdetének eseményei, nevezetesen az a tény hogy a német haderő 1914-ben betört Franciaországba, mi több, a háború fő hadszíntere is ott húzódott. Joffre marsall már közvetlenül a marne-i csatát követően elismerte a kiegyenlített erőviszonyokat, és 1914 szeptemberétől kezdve minden jelentősebb támadó hadműveletet elvetett.³¹ 1915-től a francia katonai gondolkodást a nyugati hadszíntér határozta meg.

Az egyik legismertebb katonai szakíró, Malleterre tábornok az 1915-ös hadiév mérlegét illetően úgy fogalmazott, hogy a szemben álló felek veszteségei egyformák voltak, s a német hadsereg nem volt jobb helyzetben ellenfeleinél. A nyugati hadszíntérrel kapcsolatban ez megállta a helyét, azonban a központi hatalmak keleten elértek részsikereket, nem is szólva a Balkán félszigetről, ahol Szerbiát sikerült német – osztrák–magyar – bolgár együttműködéssel elfoglalni. Ezek a győzelmek azonban távlatilag a nyugati hadszíntér erőviszonyaira is hatással voltak, s Malleterre ezt nem vette figyelembe. Ezen részsikerek lélektani jelentősége nagyobb volt, mivel egyre többen jutottak arra a felismerésre, hogy a központi hatalmak az antantnál lényegesen jobb együttműködésre képesek.

A szemben álló nagyhatalmakról alkotott véleményével kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy az tartalmát tekintve nem tért el jelentősen az angol vagy amerikai elemzésektől. Németországgal kapcsolatban azt emelte ki, hogy valamennyi nagyhatalom közül a leginkább tudatosan készült a háborúra, ezen belül is Franciaország lerohanására. Az osztrák–magyar haderővel kapcsolatban megjegyezte, hogy gyakran említett fogyatékoságai – a nemzetiségi összetétel, gyenge gépesítettség – ellenére is figyelemre méltó erőt képviselt, ugyanakkor földrajzilag és politikailag is szorosan kötődött Németországhoz.³²

Foch marsall a francia, majd később az egyesített haderő főparancsnoka azt tartotta fontosnak kiemelni, hogy a háború elhúzódása az antant mellett a központi hatalmakat is készületlenül érte. A nyugati hadszíntéren véleménye szerint egyik oldal sem tudta a tüzéséget és gyalogságot összhangban, hatékonyan alkalmazni. Ennek okát éppen a háború újszerűségében látta, ugyanakkor azt sem felejtette el megemlíteni, hogy az állóháború a haderők muníciószükségletét

³¹ *Joffre, Joseph*: Mémoires 1910 – 1917. Vol. I-II. Paris, Plon, 1932. I. köt., 425.

³² *Malleterre, Gabriel*: Les Campagnes de 1915. Paris, Berger – Levraut, 1918. 91.

is megsokszorozta, s az igényekkel a hadiipar és a hadtápszolgálat nem minden esetben tudott lépést tartani.³³ Foch elemzéséből is az olvasható ki, hogy nyersanyagbeli fölényük miatt a háború elhúzódásával egyenes arányban nőttek az antanthatalmak győzelmi esélyei.

A francia katonai gondolkodással kapcsolatban az 1917-es év eseményei jelentős változást hoztak. Májusban a francia hadseregben zajlott le a hadtörténelem legnagyobb zendülése, majd a továbbiakban Oroszország katonai összeomlása, majd az olaszok caporettoi veresége nyugtalanították a hadvezetést. Alig egy hónappal korábban lépett be a háborúba az Egyesült Államok, s szárazföldi erőinek fejletlensége miatt jelentős csapatszállításokkal még sokáig nem lehetett számolni. Pétain marsall úgy értékelte az eseményeket, hogy az amerikai csapatok tevékeny közreműködése a német támadás megállításához, majd az azt követő ellentámadáshoz egyaránt nélkülözhetetlen volt.

Joffre marsall nem látta annyira súlyosnak a kialakult helyzetet, mint Pétain, vagy angol és amerikai kollegái. A küszöbön álló német offenzívával és az erőviszonyokkal kapcsolatban 1917 nyarától kezdve több alkalommal is megjegyezte, hogy 1918 első felében az antant csapatai ki tudnak tartani az amerikai segítség megérkezéséig, utána pedig sikeres ellentámadást lehet indítani. Az 1914-ben vívott első marne-i csatát említette példaként, ugyanis a német haderő ott is fölényben volt, – főleg a tüzérség – ám ennek ellenére sem tudott áttörést elérni. A francia marsall ezzel összefüggésben helytelenítette a várható német offenzíva túlzott beharangozását, szerinte ez csak a harci szellemet gyengítette.³⁴

Megállapítható tehát, hogy francia oldalon észrevehetően óvatosabban fogalmaztak a központi hatalmak jó szervezetségéről, mint angol, vagy amerikai részről. Optimistább volt ez az érvelés, ugyanakkor meg kell említeni, hogy a francia katonai vezetés a háború folyamán végig ellenzett minden, a nyugati hadszíntéren kívüli hadműveletet, amely akár csekély erőknek a nyugati hadszíntérről történő elvonásával járt volna.

Összegzésként azt szükséges kiemelni, hogy a központi hatalmak közötti együttműködést sok katonai és civil szakértő olajozottnak, mi több, az antanthatalmak közötti együttműködésnél jobbnak ítélte. A két értékelés a legtöbb esetben együtt járt, a saját bírálatot általában a központi hatalmakkal való példálózás követte. A hadi események, valamint a német oldal véleménye nem minden esetben a méltató szellemű értékeléseket igazolta, ugyanakkor az esetek többségében helyesek voltak az angol és az amerikai katonák megállapításai. A francia vélemé-

³³ *Foch, Ferdinand: Mémoires pour servir à l'histoire de la guerre de 1914 – 1918.. I-II.* Paris, Plon, 1931. I. köt., 247.

³⁴ *Pershing: I. köt., 307.*

nyek általában azt emelték, ki, hogy az egyes hadiévek végére mindkét oldal veszteségei közel azonosak voltak. E megállapítás az antant országainak kedvezett, mivel élőerő és muníció terén egyaránt jelentős fölényben voltak a központi hatalmakkal szemben. Amerikai és angol oldalon is osztották e vélekedést, viszont ők negatívumként értékelték, hogy a fölény ellenére sem sikerült döntő csapást mérni a központi hatalmakra. Nem mulasztották el ugyanakkor megemlíteni, hogy részsikereket is képesek voltak elérni. Az Egyesült Államokban és Nagy Britanniában széles körű konszenzus volt e kérdésben, mivel sajtóanyagokban, vezérkari dokumentumokban, katonai szakmunkákban, valamint a témában járatlanabb politikusok érvelésében egyaránt e megállapítások olvashatók. Az I. világháború méretei, újításai miatt valamennyi hadviselő országban nagy figyelmet kapott, így magától értetődő, hogy a szemben álló felek sajátjuk mellett egymás stratégiáját is élénk figyelemmel kísérték. Meg kell jegyezni, hogy az antanthoz hasonlóan az ellenséges nagyhatalmak vizsgálata során Németországban is egyedi megállapításokra jutottak, azonbanaz már nem képezheti e dolgozat tárgyát.